“PİŞİNİK” YASTIK HALISI

DENGİZ, Makbule
ERDOĞAN, Zeynep
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Yastık halılar, Anadolu insanının yaşam kültüründe yer alan bir öğedir. Pişinik yastık halıları, Adıyaman yöresinde yaşayan insanların yaşam biçimlerini ortaya koyan el sanatı ürünleridir. Bu yastıkların kullanım şekli oturma, yemek yeme, misafir ağırlama kültürü ile birlikte yöredeki ev dekorasyonu hakkında fikir verir.

Bu çalışmada Adıyaman’da üretilen yastık Pişinik yastık halısının bazı özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu halıların çözgü ipliği pamuk, atkı ve ilmelik iplikleri yündür. Atkı ve ilmelik iplikler dokumacılar tarafından hazırlanmaktadır. Koyunun kırkılmasından sonra yün taranır, eğrilir, boyanır. Dokuma tezgahı yerdedir. Kolaylıkla kurulur, sökülür ve taşınır.

Pişinik yastık halısının boyu 108,66+0,91cm, eni 51,82+0,24cm, ağırlığı 3,73+5,66kg, hav yüksekliği 0,54+1,49cm, düğüm sayısı 1051,89+33,46 adet/dm^2 olarak belirlenmiştir. Düğüm şekli Türk düğümüdür. Halılarda bordo, kırmızı, siyah, lacivert, beyaz, deve yünü rengi kullanılır. Motifler gül, sandık, beğnik, slom, havdork, dodik, çengel, kurt ağzı olarak sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler: Pişinik, yastık halı, Adıyaman.

ABSTRACT

“Pişinik” Small Carpet Used for Covering Cushion

Small carpets are items having part in culture of Anatolian people. Pişinik small carpets are handicraft products revealing the life style of people living in Adıyaman region. The usage of those small carpets give us hint about residing, eating, and extending hospitality as well as about home decoration.

In this research, determining of certain characteristics of Pişinik small carpets produced in Adıyaman region has been aimed. The yarns of weft and pile of those carpets have been prepared by the weavers. The yarns for warp are cotton; weft and pile are wool. After the process of shearing of the sheep, wool is combed out, spinned and dyed. The weaving loom is on the ground. It can be easily carried, taken down and carried. The length of Pişinik small carpets is 108,66+0,91cm, width is 51,82+0,24cm, weight is 3,73+5,66kg, pile height is 0,54+1,49cm, number of knots is 1051,89+33,46 each/dm^2 have been determined. The type of knot is Turkish (symmetrical) knot. The colors of dark red, red, black, dark blue, white, and camel color are used. Motifs can be listed as rose, sandık, benik, slom, havdork, dodik etc.

Key Words: Pişinik, small carpet, cushion carpet, Adıyaman.

1.Giriş

El dokuması halılar Anadolu'nun hemen her yöresinde dokunan ve kullanılan el sanatları ürünleridir. Günümüzde el dokuması halı üretimi azalmakla birlikte kullanımından kolaylıkla vazgeçilmeyen eşya durumundadır.

Türkiye'de el dokuması halı heybe, yolluk, yaygı, karyola örtüsü, divan halısı, çanta, sedir, paspas, seccade, yastık halısı ve dekorasyon malzemesi olarak geniş bir kullanım alanına sahiptir (Yazıcıoğlu 1992:).

Yastık halısının yerde oturma kültürü ile gelişen bir halı tipi olduğunu söylemek mümkündür. Yerde oturma, yemek yeme sırasında insanların otururken sırtını dayama ihtiyacı ile ortaya çıkmış olabilir. Günümüzde bu kültürün her geçen gün azalmakla birlikte devam edildiği yörelerimiz de bulunmaktadır. Sivas (Kayıpmaz ve Kayıpmaz, 1993: 60), Kırşehir (Ölmez, 2002:), Konya (Başaran, 2004: 36) yörelerinde yastık halısı dokunduğu ya da kullanıldığı bazı literatürde ifade edilmektedir. Adıyaman ili de yastık halısı dokunan ve kullanılan yörelerimizden biridir.

Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan küçük bir ildir. Yöre halkı geçimini bitkisel ve hayvansal üretim ile sağlarken az da olsa el sanatlarıyla uğraşmaktadır. Adıyaman ilçe merkezinde bulunan ve açık hava müzesi görünümündeki Oturakçılar Pazarı'nda halı, kilim, heybe, cicim, hurç, nazarlık gibi yöre halkının yaşamını ve inançlarını yansıtan ürünler satılmaktadır. Bu pazarda Anadolu'nun pek çok yöresinde unutulmuş semerci ve yemeniciler (köşkerlik) de bulunmaktadır.

Adıyaman ilinin tarihin bilinen en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu bilinmektedir. Adıyaman İl Müzesi'nde de çok erken dönemlere ait eserler bu bilginin en önemli kanıtlarını oluşturmaktadır. Bu eserler arasında halılar da bulunmaktadır.

Günümüzde ise Adıyaman ilçe merkezinde ve bağlı bazı köylerde Pişinik yastık halısı dokunması azalmakla birlikte devam edilmektedir. Bu yastık halıların kullanım biçimi yöreye özgüdür. Hemen her evin sergi biçimi birbirine benzer. Uzun dikdörtgen şeklindeki odaların duvarlarına dayanacak şekilde 6- 8 adet minder serilir. Yastık halılar bu minderle duvar arasına yerleştirilir. Bir odada yaklaşık 12 ile 16 adet yastık halı kullanılır **(Şekil 1).**

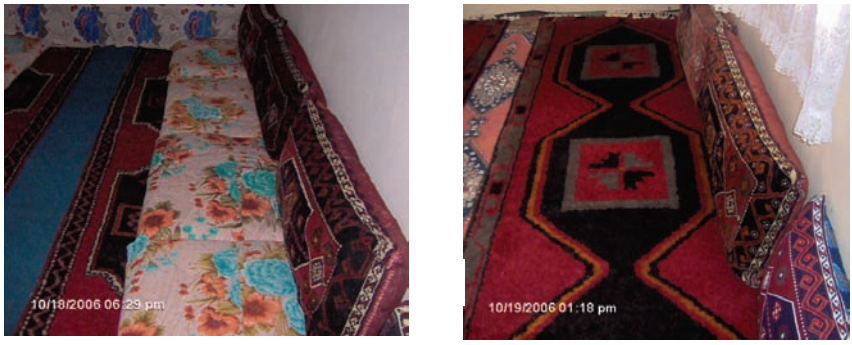

Şekil 1: Adıyaman'da evin bir odasında sergi biçimi

Adıyaman merkez köylerinin birçoğunda Pişinik yastık halısı mevcut olup çok az dokunmaktadır. Bunun dışında Köse yastık halısı da dokunmaktadır. Yörede Köse yastık halısının Pişinik yastık halısına benzediği ancak daha kötü kalitede üretildiği ifade edilmektedir. Yastık halılar daha çok evde kullanım, çeyiz ve hediye amaçlı üretilmekte ve ev eşyası içinde yer almaktadır. Fiyatları 250-500 YTL (2006 yılı) arasında değişir. Yörede karşılıklı yapılan görüşme sonucunda bu yastıkların yaklaşık 120 yıldır dokunduğu anlaşılmaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Materyal

Araştırma, Adıyaman ili merkez ilçesine bağlı el dokuması yastık halısı üretimi yapılan köylerde yürütülmüştür. Araştırmanın materyalini bu yörede üretilen el dokuması yastık halılar, dokuma tezgahı ve diğer araçlar, dokumacılarla yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler, çekilmiş fotoğraflar ve el dokuması halıcılık konusunda şimdiye

kadar yapılmış araştırmalar oluşturmaktadır. Yörede üretilen Pişinik ve Köse yastık halıların boyu, eni, hav yüksekliği, düğüm sayısı ve ağırlık özellikleri belirlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) version 10 paket yazılım programı kullanılmıştır.

Nisan-Kasım 2006 ayları arasında Adıyaman iline üç kez seyahat edilmiştir. Halk Eğitim Merkezi yetkilileri, Oturakçılar pazarı halı satıcıları ve dokumacılarla yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda Adıyaman ili merkez ilçesine bağlı Güneşli (Lif), Pişinik (Durukaynak), Beseri, Karagöl (Ağdiken), Börgenek ve Kömür(Göm) köylerinde yastık halıları dokunduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada Güneşli, Pişinik (Durukaynak), Beseri ve Karagöl (Ağdiken) köylerinde üretilen halılar incelenmiştir. Bu köylerde yaygın olarak Pişinik yastık halıları dokunmaktadır. Bunun yanında renk ve desen özellikleri farklı Köse yastık halılarının da dokunduğu belirlenmiştir. Araştırmada 80 adet Pişinik, 10 adet Köse yastık halısı araştırma kapsamına alınmıştır.

Yöntem

Yastık halılarda dokuma tekniği ve kullanılan araçlar

Yünün kırkılmasından yıkanması, taranması, eğrilmesi, boyanması, çözgünün hazırlanması, yastık halıların dokunması ve bitirme işlemlerine kadar tüm aşamalar, kullanılan tezgah ve diğer araçlara ilişkin bilgiler dokumacılarla yapılan karşılıklı görüşmeler sonucu elde edilmiş ve fotoğraflarla belgelenmiştir.

Yastık Halıların Bazı Teknik ve Desen Özellikleri
Yastık Halıların Boy ve En Ölçüleri, Yüzey Alanları

Yastık halıların en boy ölçüleri halılar üzerinde bir şerit metre yardımı ile yastık halının eninde (iki uç ve ortasından) toplam üç, yastık halının boyunda (iki uç ve ortasından) toplam üç ölçüm alınarak bulunmuştur. Daha sonra bu ölçümlerin ortalaması alınmış ve her yastık halı için en ve boy değerleri belirlenmiştir. Yastık halıların yüzey alanları, en ve boy değerlerinin her halı için ayrı olarak birbirleriyle çarpılması sonucu bulunmuş ve değerler m^2 cinsinden verilmiştir.

Toplam Ağırlık

Yastık halılar tartılıp kg cinsinden ağırlıkları bulunmuş ve bu değerler toplam ağırlık olarak ifade edilmiştir. Ağırlık değerlerinde, halının arka yüzündeki (astar) kilim dokuma kısmı da bulunmaktadır.

Hav Yüksekliği

Yastık halıların hav yüksekliğinin belirlenmesinde (TS 2893,1991) "Halılar-El Dokuması Halısırtı Üzerindeki İlmek Uçlarının Etkin Hav Boyunun Tayini" standardı esas alınmıştır.

Desimetrekaredeki Düğüm Sayısı (Kalite)

Yastık halılarda kaliteyi belirlemek amacıyla yastıklar ters çevrilerek önce 10cm en ve 10cm boydaki düğüm sayıları bulunmuştur. Yastık halıların ikişer uç ve bir ortasında olmak üzere toplam 5 yerinden düğüm sayılmıştır. Daha sonra 10cm en ve 10cm boydaki düğüm sayıları çarpılarak desimetrekaredeki düğüm sayısı belirlenmiştir.

Düğüm Şekli

Halıların düğüm şekillerinin belirlenmesinde (TS 2892,1992) "Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokusu Halılar-Düğüm Tiplerinin Tarifi ve Tayini" standardı esas alınmıştır.

Renk, Motif Ve Desen Özellikleri

Araştırma materyalini oluşturan el dokuması yastık halılarda kullanılan renk ve motif özellikleri dokumacılarla görüşülerek ve fotoğraf çekilerek tespit edilmiştir.

3. Bulgular

3. 1. Halı Dokuma Tezgâhı ve Diğer Araçlar

Yastık halısı dokumada kullanılan araçlar makas, kirkit, bij, bırrek, dokuma tezgahı ve tezgahı kurmada kullanılan bazı parçalardan oluşur.

Makas, ilme atma işleminden sonra yastık halının yüzeyini düzeltmek amacıyla kullanılır. Her sıra bitiminde ilme iplikler makasla aynı hizada kesilir.

Kirkit, Düğüm atma işleminden sonra ilmeleri ve atkıları sıkıştırmak, dokumaya sağlamlık vermek amacıyla her sırada kullanılır. Adıyaman yöresinde kullanılan kirkit görülür. Adıyaman yöresinde kullanılan kirkit demirdir.

Bij, çözgü tellerinin birbirine karışmasını önlemek ve çaprazlığın (fırk) düzgünlüğünü sağlamak amacıyla kullanılan araçtır **(Şekil 2).**

Bırrek, ilmelik ipleri hazırlamak için kullanılır. Ortası oyulmuş bir ağaç çubuktur. Yaklaşık 3cm çevresi bulunan bir ağaç çubuğa ilmelik ipler sarılarak makas, jilet benzeri bir araçla kesilerek iplikler düğüm atmaya

hazır hale getirilir. Yörede kullanılan bırrek görülmektedir **(Şekil 3).**

Masura, dokuma sırasında atkı ipliğini atmak için kullanılır. Uzun ve ince bir ağaç çubuktur. Atkı ipliği çubuğun uç kısmına sarılır ve çözgü tellerinin arasından geçirilir. Bu ağaç çubuğa yörede masura denilmektedir **(Şekil 4).**

Şekil 2: Bij

Şekil 3: Bırrek

Adıyaman yöresinde yere paralel olarak kullanılan yatay tezgahlar kullanılmaktadır. Tezgah birbirine paralel 4 uzun kütükten oluşur. Tezgahın boyu yaklaşık 2- 2,5 m uzunluğundadır. Dokuma tezgahının bütün parçaları

Şekil 4: Masura

birleştirilerek tezgah kurulur **(Şekil 5).** Evin bir odası dokuma (tefn) işlemini yapmak için ayrılır. Dokumacı yere oturarak dokuma işlemini gerçekleştirir.

Şekil 5: Pişinik yastık halısı dokuma tezgâhı

Yastık halısı dokuma tezgahı yörede bevş, darpışt, gör, dargör, demir çubuk, çatal olarak adlandırılan parçalardan oluşmaktadır.

Bevş, yaklaşık 100cm boyunda, 4 cm eninde çözgü tellerini ayırmada kullanılan bir araçtır. Düz ve enli olup, tezgahın ön kısmında bulunur. Bevş, dokumanın düzgün durmasını sağlar. Alt ve üst çözgü tellerinin arasına konarak alt ve üst çözgü tellerinin karışmasından doğacak hatayı önler ve hatanın erken fark edilmesine yardımcı olur **(Şekil 6)**.

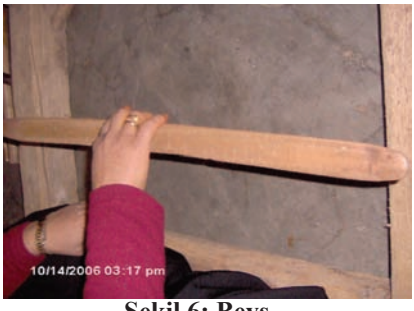

Şekil 6: Bevş

Darpışt, fırk düzeninin yer değiştirmesine (önü arkaya arkayı öne geçirmeye) olanak tanır. Darpışt dargörün arka tarafında bulunur. Yuvarlak biçimli ve uzun bir ağaçtır. Bevş gibi fırk düzenini çalıştırmaya yaramaktadır. Levent, ise çözgülerin üzerine bağlandığı yapıyı oluşturur **(Şekil 7)**.

Şekil 7: Levent (solda) ve Darpışt (sağ üstte)

Dargör, görün bağlandığı ağaç kütüktür. Dargör, çözgü ipliklerini tutan düzenektir ve tezgâh üzerindeki paralel iki oyuk içine yerleştirilmiş çatal üzerinde bulunur.

Demir çubuk, daha önceleri ağaç çubuklar kullanılmış olmasına rağmen daha sonraları sağlam olması nedeniyle demir çubuklar tercih edilmiştir. Demir çubuk görün kaymaması ve sağlamlaştırmak amacıyla kullanılır.

Dokuma tezgahının ön kısmında çözgü telleri çapraz şekildedir. Bu düzeneğe fırk denir. Gör düğüm anlamına gelir ve çözgü tellerinin gücüye bağlanması işlemini ifade eder. Bu düzenek çözgüde kullanılan iplikle yapılır. Çözgü iplikleri dargör üzerinde bulunan demir çubuğa sarılarak sağlamlaştırılır. Bu işlem bittiğinde çözgü tellerinin yarısı altta yarısı üstteymiş gibi görünür.

Çatal, ağaç olup iki çifttir. Birinci çift tezgah iskeleti üzerindeki oyuklara yerleştirilir ve dargörü tutmakta, diğer çift ise darpeşti itip çekmede kullanılmaktadır ve bir iple bağlıdır. İpin iki ucu dokumacı tarafından çekilerek fırk düzenin belirgin olması sağlanır.

3. 2. Dokuma Tekniği

Adıyaman ili merkez köylerinde yastık halı dokuma tekniği kırkım, yıkama, tarama, büküm, boyama, tezgahı kurma, çözgü çözme, gör bağlama, çiti ve kilim örme, dokuma (ilme atma) ve bitirme işlemlerini içerir.

Hammadde olarak yöre halkı tarafından Cizir olarak adlandırılan koyun ırkının yünleri kullanılmaktadır Kırkım, el makası (avrin) ile yöre halkı tarafından yapılmaktadır **(Şekil 8)**.

Koyunlardan elde edilen yünler teşt adı verilen büyük leğenlerde ya da çay ve derelerde yıkanır. Yün önce nemlendirilir, tuzlanarak köpürtülür. El ve ayak yardımıyla üzerine baskı uygulanarak durulanır ve kurumaya bırakılır.

Şekil 8: Koyunun bağlanması ve kırkım makası (avrin) ile kırkım

Tarama işlemi yörede Şe olarak bilinen taraklarda yapılır. Tarak yaklaşık 90cm boyunda 25-30cm enindedir. Tarağın bir kenarında demirden yapılmış dişler birbirine paralel çift sıradan oluşur **(Şekil 9).**

Tarak dizler arasına sıkıştırılır, temiz yünler iki el yardımıyla dişlerin arasından geçirilerek sağ ve sola doğru çekilir. Bu işleme yünler tel tel olana kadar devam edilir.

Şekil 9: Tarak(şe) ve yünün taranması

Taranan yünler el büyüklüğünde destelenir, desteler önce rulo şeklinde hafifçe sarılıp kaba şekilde uçlarından birleştirilerek bükülür ve teşi üzerine dolanır. Bütün desteler kaba şekilde bükülüp teşi üzerine sarılır. Teşi üzerindeki uç sol kolun dirseğine sardırılıp yumak hâline getirilir **(Şekil 10)**.

Yumaklardan koparılan desteler sol bileğe dolanır, sağ el parmak uçları ile inceltilip bükülerek teşinin başlığında bulunan çıkıntıya tutturulur ve bundan sonra yün bükmeye başlanır. Sol bilekteki yün bir yandan başparmakla inceltilirken bir taraftan da teşi sağ dizden aşağıdan yukarıya döndürülerek ipliğe büküm verilir. Elde edilen iplik teşinin sapına sarılır. Aynı işlem iki teşi üzerinde gerçekleştirilir. İşlem bittikten sonra teşiler üzerindeki ipliklerin iki ucu birleştirilerek üçüncü bir teşi üzerinde hafif bir büküm verilerek çile yapılır ve boyamaya hazır hale getirilir **(Şekil 11).**

Şekil 10: Yünün deste haline getirilmesi, uçlarından birleştirilmesi ve teşiye sarılması, yumak yapılması

Bir halı yastık için ortalama 3kg yün kullanılır. Bükülüp çile haline getirilmiş yünler yaklaşık 300 gr'lık kısımlara ayrılır. Boyama için aynı kap ve su kullanılır. Boyama sırasıyla önce kırmızı (mışmışı), sonra bordo (Kıbrıs) ve siyah (çivit) şeklinde boyanır. Kırmızı rengi elde etmek için yün nemlendirilir. Büyük bir kazan ya da teşt içine 20litre su konarak kaynatılır. Kaynamaya başlayan suya iki avuç tuz ve bir avuç limontuzu

Şekil 11: Yünün bükümü

eklenir. İki yemek kaşığı da mışmışı denen kırmızı toz boya konarak önceden nemlendirilmiş yünle birlikte yaklaşık 30 dakika kaynatılır. Boyanmış ipler sudan çıkarılır durulanır ve kurumaya bırakılır.

Bordo için, su azalmışsa ilave edilir ve yine iki avuç tuz ve bir avuç limontuzuna üç yemek kaşığı bordo boya konarak, nemlendirilmiş 300 gr yün çilesi ilave edilir ve 30 dakika kaynatılır. Kaynama işlemi bitince yünler çıkarılarak durulanır ve kurumaya bırakılır.

Çivit olarak bilinen siyah renk elde etmek için aynı kaba su ilavesi yapılır. Kaynamaya başlayınca iki avuç tuz, iki avuç limontuzu ve 3 yemek kaşığı çivit boya konarak karıştırılır ve nemli yün çilesi bu karışıma atılarak 30 dakika kaynatılır. Boyanmış iplikler sudan çıkarılır ve durulanıp kurutulur.

Pişinik halı yastığında kırmızı, siyah ve bordo renkler yanında

boyanmamış yün iplikler de kullanılır. Bunlar gri, beyaz ve deve yünü renkleridir. Bu renkler dokumacılar arasında murık, semaye ve kavık olarak bilinir **(Şekil 12).**

Şekil 12: Atkı ve ilmelik (düğüm) iplikleri

Halı yastığı dokumada kullanılacak iplikler bırrek adı verilen ağaç çubukların çevresine 3 cm uzunluğunda sarılır ve makas bıçak, jilet gibi keskin bir aletle kesilerek yayvan bir kabın içine konur ve dokumaya hazır hale getirilir.

Halı dokuma tezgahı üç kişi tarafından kurulur. İskelet evin uygun bir yerine yerleştirilir ve tezgahın parçaları yerleştirilerek çözgüler tezgah üzerine üç kişi tarafından çözülür. Çözgü boyu yaklaşık 3 metredir. Çözgü pamuk iplikten hazırlanır **(Şekil 13).** Çözgüler arasından ağız ipi adı verilen bir ip geçirilir ve bununla zincir işlenir. 5 cm kilim dokunur. Kilim dokumadan sonra iki sıra kırmızı renk düğüm atılır ve kenarlarda iki çift çözgü teli ile kenar sarması yapılarak desen ve motiflere başlanır.

Şekil 13: Çözgü çözülmesi

Desen ve motifler yastık halı örneğine bakılarak yapılır ya da dokumacının ezberindedir. Kullanılan düğüm şekli Türk düğümüdür. Düğüm atma işlemi bittiğinde masurayla atkı geçirilir kirkitle düğümler sıkıştırılır. Her sıra bitiminde ilme uçları halı makası ile kesilir. Bir yastık halı yaklaşık, bir kişi tarafından en az bir hafta, en fazla iki hafta içinde bitirilir. Desen ve motifler bitince halı yastığının astar kısmına devam edilir. Düğüm atma işlemi bittiğinde çözgüler kesilmez yapılan dokumanın

üzerinde kilim dokumaya devam edilerek astar dokunur. Halı yastığının astar kısmının atkıları yün iplikle atılır. Astar boyu yaklaşık 100-110 cm arasında değişir ve yastık halının ön yüzüyle aynı boydadır. Arka yüz tamamlandığında zincir çekilerek yastık halısı kesilir. Kesildikten sonra arka yüz ve ön yüz iki iğneyle bordo ya da kırmızı renk yanında siyah renk kullanılarak dikilir, 3 ya da 4 cm kırmızı paralel dikişten sonra diğer iğneyle siyah renkli iple 3-4 cm kenar dikişi yapılır ve tekrar kırmızıyla devam edilerek iki kenarında dikişi tamamlanır **(Şekil 14).**

Şekil 14: Kenar Dikişi

Kenarları dikilen halı yastığının içi astarlı ya da astarsız olarak çeşitli dolgu malzemesiyle doldurulur. Dolgu malzemesini mısır kabukları, saz, naylon poşet, eski giysiler ve köpük gibi nesneler oluşturur. Yastıkların içi doldurulduktan sonra ağzı dikilip ve kullanıma hazır hale getirilir.

3.3. Yastık Halıların Bazı Teknik Özellikleri

Toplam 80 adet Pişinik ve 10 adet Köse yastık halısının en, boy, yüzey alanı, toplam ağırlık, hav yüksekliği, düğüm sayısı özellikleri belirlenmiştir. Adıyaman ilinde dokunan yastık halıların bu özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler çizelgede sunulmuştur.

Çizelge: Yastık halıların bazı teknik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	Yastık halı cinsi	N	X	S	S_x	En az	En çok
Halı boyu (cm)	**Pişinik**	80	108,66	8,10	0,91	76,30	127,50
	Köse	10	93,86	6,52	2,06	86.63	107,50
Halı eni (cm)	Pişinik	80	51,82	2,10	,24	45,00	56,50
	Köse	10	48,84	2,93	,93	45,00	54,00
Yüzey alanı (m^2)	**Pişinik**	80	0,56	5,36	6,0	0,40	0,69
	Köse	10	0,46	4,96	1,57	0,41	0,56

Toplam ağırlık (kg)	Pişinik	80	3.73	0.50	5.66	2.50	4.50
	Köse	10	3.26	0.36	0.11	2.50	3.70
Hav yüksekliği (cm)	**Pişinik**	80	0,54	0,13	1,49	0,06	0,90
	Köse	10	0,62	0,12	3,94	0,44	0,80
Düğüm sayısı adet/10cm en	Pişinik	80	31,78	4,85	0,54	20,40	42,80
	Köse	10	26,10	3,69	1,17	20,00	31,00
Düğüm sayısı adet/10cmboy	**Pişinik**	80	32,58	4,90	0,55	25,33	45,20
	Köse	10	27,23	2,29	0,72	23,80	30,00
Düğüm sayısı adet /dm^2	Pişinik	80	1051,89	299,32	33,46	554,89	1831,84
	Köse	10	714,70	138,79	43,89	504,00	899,00

Çizelge incelendiğinde Pişinik yastık halısının 108,66±0,91 cm boy, 51,82 ± 0,24cm en, 0.56 ±6,0m^2 yüzey alanı, 3,73±5,66 kg toplam ağırlık, 0,54±1,49 cm hav yüksekliği, 31,78±0,54 adet/10 cm ende düğüm sayısı, 32,58 ± 0,55 adet/10 cm boyda düğüm sayısı, 1051,89±33,46 adet/dm^2'de düğüm sayısına sahip olduğu görülmektedir. Köse yastık halısının ise 93,86 ± 2,06 cm boy, 48.84 ±0.93 cm en, 0,46 ±1,57 m^2 yüzey alanı, 3.26±0.11 kg toplam ağırlık, 0,62±3,94 cm hav yüksekliği, 26,10±1,17 adet 10 cm ende düğüm sayısı, 27.23 ±0.72 adet 10 cm boyda düğüm sayısı, 714,70±43,89 adet desimetrekaredeki düğüm sayısı değerlerine sahiptir.

Başaran (2004), Konya ili Ereğli ilçesinde dokunan yastık halısının boy değerini 0,88± 0,06 m olarak belirlemiştir. Bu araştırmada yer alan Pişinik ve Köse yastık halısı boy değerleri Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların boy değerlerinden daha yüksektir.

Girişken (1972), Doğu Anadolu Bölgesinde ve Başaran (2004), Konya ili Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların enini 0,51 m olarak belirlemişlerdir. Bu araştırmada elde edilen en değerler, Girişken (1972) ve Başaran (2004) tarafından bildirilen değerle yakınlık göstermektedir.

Tağı (2003), Simav ilçesinde üretilen Kars paspas halılarında ortalama yüzey alanını 0,45±0,02, Başaran (2004), Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların ortalama yüzey alanını 0,45± 0,03 olarak belirlemişlerdir. Bu değerler Köse yastık halısı ortalama m^2 değeri ile yakındır.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların toplam ağırlıklarını ortalama 1,33±0,08 olarak belirlediği bu değer Pişinik ve Köse yastık halılarından düşük bulunmuştur.

Bu durum astarda kullanılan kilim dokumanın da toplam ağırlık içinde yer almasından kaynaklanmış olabilir.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların hav yüksekliklerini 0,54±0,03 cm olarak belirlemiştir. Bu değer Pişinik yastık halısı hav yüksekliği ile aynı olmakla birlikte Köse yastık halısının hav yüksekliği daha fazladır.

Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokuması Halılar Türk Halıları (TS 43, 1992) standardında yer alan Gördes ve Yağcıbedir halıları hav yüksekliği (0,5-0,7 cm) ile Pişinik ve Köse yastıkları hav yükseklikleri birbirine yakındır.

Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokuması Halılar Türk Halıları (TS 43,1992) standardında dm^2'de 10.000- 2.401 ilmek olan halılar ekstra ekstra ince, dm^2'de 2.400- 1.851 ilmek olan halılar ekstra ince, dm^2'de 1.850- 1.401 ilmek olan halılar ince, dm^2'de 1.400- 701 ilmek olan halılar orta, dm^2'de 700- 215 ilmek olan halılar kaba olarak sınıflandırılır. Pişinik yastık halısı ve Köse yastık halılarının bir standardı olmayıp karşılaştırma yapıldığında orta sınıf halılar içinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların 10cm endeki düğüm sayısına ilişkin değerler 26.95±0.44 olarak belirlemiştir. Bu değer, Köse yastık halısı 10cm endeki düğüm sayısına çok yakındır.

Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokuması Halılar Türk Halıları (TS 43,1992) standardında Bergama ve Uşak halıların 10cm enlerinde bulunan düğüm sayılarının 32 ad/dm olması gerektiği belirlenmiştir ve Adıyaman ilinde dokunan Pişinik yastık halılarının herhangi bir standardı yapılmamış olup 10cm endeki düğüm sayısı ortalama 31.78 olup standarda yakınlık gösterir. Köse yastık halısı ise 10cm ende 26,10 düğüm sayısına sahip olup Isparta II, Kula II, Milas (26) halılarına yakındır.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların 10cm boylarındaki düğüm sayısına ilişkin değerleri 34,33±0.64 olarak belirlemiştir. Bu değer Pişinik yastık halısı 10 cm endeki düğüm sayısına yakındır.

Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokuması Halılar Türk Halıları (TS 43,1992) standardında Isparta II ve Kula II halılarının 10cm boylarında bulunan düğüm sayısının 33 Ad/dm olması gerektiği bildirilmektedir. Pişinik yastık halısı standartta verilen bu değere çok yakın olup 10cm boydaki düğüm sayısı 32,58'dir. Köse yastık halısında ise 10cm boyda 27,23 düğüm sayısı olup, Demirci (28), Gördes II (28) halıları ile yakındır.

Başaran (2004), Ereğli ilçesinde üretilen yastık halıların (kalite) desimetrekaredeki düğüm sayılarına ilişkin değerleri 928,09±28,69 olarak

belirlemiştir. Bu değer Pişinik yastık halısı desimetrekaredeki düğüm sayısından düşük, Köse yastık halısından yüksektir.

Pişinik ve Köse el dokuması yastık halılarının herhangi bir standardı olmayıp, Türk Standartları Enstitüsünün hazırlamış olduğu Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokuması Halılar Türk Halıları (TS 43, 1992) standardına göre orta sınıf halılarla benzer özellikler gösterir (dm^2 1.400-701). Desimetrekaredeki düğüm sayısı karşılaştırıldığında Pişinik yastık halısı Milas, Gördes I, Yağcı Bedir II; Köse yastık halısı ise Döşemealtı, Isparta III halı tiplerine yakındır.

Halılarda kullanılan düğüm şeklinin her bir halıda TSE'nin hazırladığı "Tekstil Yer Döşemeleri-El Dokusu Halılar-Düğüm Tiplerinin Tarifi ve Tayini" (TS 2892, 1992) standardına göre Türk düğümü olduğu belirlenmiştir.

3. 4 Yastık Halıların Renk ve Desen Özellikleri

Adıyaman merkez ilçelerinde dokunan yastık halıları yöreye özgü renk, desen ve motif özellikleri taşır. Genellikle koyu ve parlak renkler tercih edilmektedir. Kırmızı, bordo, beyaz, lacivert, siyah renkler daha çok kullanılmakla birlikte deve yünü, yeşil, turuncu, sarı renkler de kullanılmaktadır.

Pişinik yastık halılarının ilk yapılan örneklerinde kullanılan renkler günümüzde yapılanlara göre daha fazladır. Örneğin yeşil ve turuncu tonları daha çok kullanılmıştır **(Şekil 15)**.

Eski Pişinik yastık halıların düğüm ipliklerinin boyanmasında bitkisel boyalar kullanıldığı söylenmektedir. Günümüzde ise yöre halkının küp boya

Şekil 15: Eski Pişnik yastık halıları

olarak adlandırdığı kimyasal boya kullanılır ve boyaların Gaziantep'ten temin edildiği belirlenmiştir

Günümüzde dokunan halı yastıklarda ise bordo, siyah, kırmızı, beyaz renkler göze çarpar **(Şekil 16)**.

Adıyaman merkez köylerde dokunan Pişinik ve Köse yastık halılar arasında renk ve kalite farklılıkları vardır. Pişinik yastık halılarda koyu renkler hakim olup Köse yastıklarda açık ve canlı renkler hakimdir. Köse yastıkların motifler sınırlı, Pişinik yastıkların motifleri daha zengindir **(Şekil 17)**.

Şekil 16: Günümüz Pişinik Yastık Halıları

Pişinik yastık halısında sandık (çini orte), beğnik (cezaevi mahkumlarının yapmış oldukları boncuktan takı), sulom, gül (gullik), kurt izi (hırçık), çengel, dödık, kırmızı ve beyaz nik, havdork, kulok, motifleri bulunur **(Şekil 18)**. Köse yastık halısında ise beynik, slom motifleri bulunmamaktadır.

Pişinik yastık halılarında kullanılan çengel motifi bağlılık, sandık motifi evlilik ve çocuk beklentisini, kurt izi ise kötülükten korunmayı simgeler. Havdork olarak adlandırılan ejderha motifi beyaz gösterildiğinde ölüm, kırmızı gösterildiğinde öfke ve şiddetti simgeler, Pişinik yastık halılarında ise bordo ve kırmızı renkler birlikte kullanılmıştır.

Pişinik yastık halısının arka yüzü, ön yüzde bulanan zemin rengiyle uyumluluk gösterir. Arka yüz (astar) genelde kırmızı ya da bordo renktir.

Şekil 17: Köse Yastık Halıları

Şekil 18: Sandık, beğnik, sulom, gül, çengel, kırmızı nik motifleri

Şekil 19: Yastık halısı arka yüzü

Havdork

Beyaz ve kırmızı nik

Beğnik ve sulom

Kurt izi (ağzı)

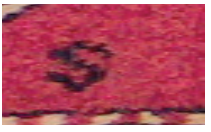

Çengel

Dödık

KAYNAKÇA

TS 2893, (1991). Halılar-el dokuması halısırtı üzerindeki ilmek uçlarının etkin hav boyunun tayini.

TS 2892, (1992), Tekstil yer döşemeleri-el dokuması halılar düğüm tiplerinin tarifi ve tayini..

TS 43, (1992), Tekstil yer döşemeleri-el dokuması halılar-Türk halıları.

Başaran, F. N., (2004), Konya İli Ereğli İlçesinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Ana Bilim Dalı. Doktora tezi(basılmamış).

Girişken, N. ,(1972), Doğu Anadolu Köy Evlerinde Dokunan Halıların Kalite ve Desenleri Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Kürsüsü. Doçentlik Tezi (Basılmamış).

Kayıpmaz, N. ve Kayıpmaz, F. ,(1993).Sivas Yastık Halıları. Kültür ve Sanat. Sayı: 20. 60-63.

Ölmez, F., (2002), Kırşehir Yöresinde Berdi Yastıkçılık. Ekin, 6 (21), 100-120.

Tağı, S. Ö., (2003), Simav İlçesinde El Dokuması Halıcılık ve Üretilen Halıların Bazı Özellikleri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Köy El Sanatları) Ana Bilim Dalı. Doktora tezi(basılmamış).

Yazıcıoğlu, Y. (1992). El Dokusu Halıcılık. Ankara: Menekşe Yayıncılık: 200